

ΕΙΚΟΝΕΣ ΤΗΣ ΡΟΥΜΕΛΗΣ

ΟΙ ΔΕΛΦΟΙ

Μέχρις ὅτου ἔρθῃ ὁ γιατρός τοῦ χωριοῦ, εἰς τὸν ὁποῖον ἤμουν συστημένος, ἐκάθησα νὰ ξεκουρασθῶ ἔξω ἀπὸ τὸν καφενέ. Ἐβδομάδες ὁλόκληρες ἐγύριζα τότε πεζὸς καὶ καθάλλαρχος ἐς τὰ ἄγρια βουνὰ τῆς Δωρίδος καὶ Παρνασσίδος, ἀπὸ χωριὰ σὲ βοσκοτόπια, ἀπὸ κορφοβούνια σὲ λαγκαδιές, ζητώντας κ' ἐγὼ δὲν ξέρω τι, πάντοτε ὅμως ὅ,τι ἀκόμη δὲν εὗρηκα. Ὅπωςδὴποτε γιὰ τὴν ἀρχαιότητα καθόλου δὲν ἐσυλλογιζόμουν. Οὔτε ποιοὶ ἐκατοίκησαν μιὰ φορὰ τοὺς τόπους ἐκείνους, οὔτε πῶς ἐλέγοντο, οὔτε τί πολέμους ἔκαμν, οὔτε ποιὲς παλαιὰς πολιτείας εἶχαν μ' ἐμεῖς. Μοῦ ἀρκοῦσαν οἱ τραχεῖς καὶ ῥωμαλέοι σημερινοὶ κάτοικοι, τὰ περήφανα τραγούδια τους, αἱ παραδόσεις καὶ τὰ ἔθιμά τους, αὐτὰ τὰ ὀνόματά τους πολλάκις πού μ' ἀνάβαιν ἐνθὺς τῆς φαντασίας τὰ φτερά σὲ περασμένου καιροῦ ἀντραχθήματα. Σὺν ἔφθασα ὅμως ἐς τὸ νεροπεριχυμένο Χρυσσό, ἐκατάλαβα καὶ ἐγὼ πῶς ἦταν γαϊδουριά μου νὰ μὴν τραβήξω καὶ ὡς τοὺς Δελφούς, πού ἔβλεπα τοὺς κόκκινους βράχους τῶν ἐπανωθιῶ μου καὶ ἄκουα πῶς δὲν ἀπείχαν παρὰ μία μόλις ὥρα ἀπ' ἐκεῖ. Σύνωρα εὗρηκα τὸν ἀγωγιάτη καὶ τὴν αὐγὴ μὲ τὸ δροσὸ ἐκίνησα γιὰ τοὺς Δελφούς.

Νὰ λέγω ὅμως τὴν ἀλήθεια, ὄχι γιὰ τοὺς Δελφούς, ἀλλὰ γιὰ τὸ Καστρί ἐκίνησα. Τοὺς ἀρχαίους Δελφούς μὲ τὸ περίφημο μαντεῖο, καὶ τὰ γυνάσια, καὶ τοὺς ναοὺς, καὶ τ' ἀγάλματα, καὶ τὰς λέσχας, καὶ τὰ θέατρα, καὶ τοὺς θησαυροὺς ἤξερα ὅτι δὲν θὰ τὰ εὔρισκα πλέον. Ἦξερα πῶς δὲν θὰ ἔβλεπαν τὰ μάτια μου τῆς ἑμορφῆς ζωγραφίης τοῦ Πολυγνώτου, καὶ τῆ χρυσῆ ἐρωμένη τοῦ Πραξιτέλη, καὶ τοῦ Φειδία τὰ λαμπρὰ ἔργα, καὶ τὰ πολυτίμα ἀφιερώματα τόσων λαῶν καὶ πόλεων, καὶ τῆς ἀσπίδος καὶ τὰ πλούσια λάφυρα τόσων ἐχθρῶν. Ἐγνώριζα πολὺ καλὰ ὅτι οὔτε θεοπρόπους θὰ συναντοῦσα κορυβαλμημένους ἐκεῖ ἀπ' ὅλα τῆς γῆς τὰ μέρη γιὰ νὰ πάρουν χρησμούς, οὔτε τοὺς ψαρογένιδες ὀσίους, οὔτε τὰς προσπόλους γυναῖκας, οὔτε τοὺς περιηγητὰς νὰ μοῦ δείξουν τ' ἀξιοπαρατήρητα τοῦ ναοῦ, οὔτε τοὺς Ἀμφικτύονας νὰ σκέπτωνται ἐς τὸ

συνέδριον γιὰ τὰ κοινὰ τῆς πατρίδος. Τὴν ἱερὰ Πυθίαν μὲ τὸν λευκὸ μακρὸ γιτώνά της καὶ τὸ χρυσὸ στεράνι ἐς τὸ κεφάλι ἤξερα ὅτι δὲν θὰ τὴν ἄκουα ἀπὸ τὸν τρίποδα νὰ φωνάζῃ σὺν παλαβῇ τοὺς χρησμούς, οὔτε θὰ ἐδιδάχαζα ἐς τὸν πρόναο τὰ χρυσὰ ὅσο καὶ ὑπεράκριθα ῥητὰ τῶν ἀρχαίων σοφῶν. Καὶ εἶχα ἀκόμη ἐς τὸ νοῦ μου, ὅπως καὶ τότε, τὸ μελαγχολικὸν χρησμὸν ὅπου ἔδωκε τὸ μαντεῖο ἐς τὸν Ὀριθάσιο, ὅταν ἠθέλησε νὰ τὸ ἀναστήσῃ ὁ ἀρχαιοφίλος Ἰουλιανός :

Οὐκέτι Φοῖβος ἔχει καλύβαν, οὐ μάντιδα δάφνην,
Οὐ πᾶν λαλῶνυσαν. Ἀπέσβετο τὸ ἄλλον ὕδωρ!

Γιὰ τοῦτο δὲν ἐδοκίμασα οὔτε ἐκπληξί, οὔτε ὀργή, οὔτε πίκρα σὺν ἀγνάντεψα γιὰ πρώτη φορὰ ἀντίκρυ μου τὸ χωριό. Ἀν τὸ ἐζητοῦσα ὡς Δελφούς, βέβαια τὸ ἤθελα λαμπροστολισμένο, μαρμαρένιο ὅλο, κατ'ἀλευρο καὶ ὀλοκαίνουργο πού νὰ θαμπόνη τὰ μάτια ἀπὸ τὰ πλούτη καὶ νὰ παίρῃ τὸ νοῦ ἀπὸ τῆς πολυκοσμίας τῆ σαλαλοῇ καὶ τῶν ὕμνων τοὺς ἤχους. Ἀφοῦ ὅμως τὸ ἐζητοῦσα γιὰ Καστρί, μικρὸ δηλαδὴ χωριὸ τοῦ καιροῦ μας, συγουρεμένο, ἥτυχο, μὲ τὰ δενδράκια καὶ τὰ νερά του, μὲ τὰ σπιτάκια καὶ τὰ ζωντανὰ του, — ἀνθρώπους καὶ κτήνη — μῶκαμε μεγάλη εὐχαρίστησι πού τὸ εἶδα πλαγιασμένο ἐς τὴ νοτιὰ πλευρὰ τοῦ μεγαλόκορμου Παρνασσοῦ, μὲ τὰ πυκνὰ ἑλιστάσια κάτω καὶ τὸν ποταμό, τὸ Κεσφινιώτικο βουνὸ ἀντίκρυ του, ἀριστερὰ τὰ βουνὰ τῆς Λειβαδιᾶς μὲ τὴν Ἀράχωβα κατ'ἀμπροστα, δεξιὰ τὸν ἀνοιχτὸν ὀρίζοντα ἕως κάτω μὲ τὸν καλλιεργημένο κάμπο καὶ τὰ βουνὰ καὶ τὴ θάλασσα τοῦ Γαλαξειδιοῦ ἀντίπερα κ' ἐπάνω του κόκκινους θεόρατους βράχους, πού ἀπειλοῦν νὰ τὸ καταπλακώσουν ἀπ' ὦρα σ' ὦρα . . .

*

Ὁ μονάκριβος καφενὲς ἦταν εἰς τὸν πλατύτερο δρόμο τοῦ χωριοῦ, δρόμο δυὸ πῆγες πού σὲ πολλὰς μεριὰς ἐστένευε ἀκόμη περισσότερο ἀπὸ τὴν ἀγκωνὴ κανενὸς σπιτιοῦ ἢ τ' ἀγκάθια καμμιᾶς φράχτης ἢ ἀπὸ δένδρου κορμὸ ἢ ἀπὸ γκρεμοῦ. Ἦταν μικρὸ χαμῶσπιτο μὲ σανιδένιο πάτωμα

ποῦ ἔτριξε κ' ἐσάλευε 'ς τὸ παραμικρὸ πάτημα. Ἕνα μικρὸ παραθύρι ἀνοίγει 'ς τὴν πλαγιά τοῦ βουνοῦ· ἄλλο ἓνα 'ς τὸν ἀντικρινὸ τοίχο, πρὸς τὴν ποταμιά καὶ πρὸς τὴ δύσι ἀνοίγει ἡ θύρα, χαμηλὴ σὰν ἐκείνη ποῦ ἔκαμεν ὁ σοφὸς βασιλεὺς τῷ Μπερτόδουλου, γιὰ νὰ τὸν ἀναγκάσῃ ἐμπαίνοντας νὰ τὸν προσκυνήσῃ. Ἀπὸ τῆς θύρας καὶ τὰ παράθυρα καθὼς καὶ ἀπὸ τῆς ἀνοιχτῆς ἀστρέχεις γύρω ἐφωτιζότουν τὴν ἡμέραν ὅλο τὸ φτωχὸ ἐσώθημα τοῦ καφενέ, οἱ ἀμίστρωτοι τοῖχοι καὶ ἡ καταμαυρισμένη γωνιά, ὅπου ἔψηναν τοὺς καφέδες, καὶ ὁ ξύλινος πάγκος μὲ τῆς μποτίλιες τοῦ ρακιοῦ καὶ τῆς ρούμης καὶ τοῦ ἀπὴ-γανου καὶ τὸ ράφι ἀντίκρου μὲ παχειὰ σκόνη κοιμάμενη ἐκεῖ χρόνια καὶ χρόνια, μὲ λίγες τράπου-λες καὶ κομμάτια κιμωλίας καὶ ἡ καπνισμένη ὀροφὴ ἐπάνω. Τὴ νύχτα ὅμως μιά δυὸ ὥρες δη-λαδὴ ἔπειτ' ἀπὸ τὸ ἡλιοβασιλεμα, εἶδος λάμπας ποῦ ἀπὸ τὰ χρόνια καὶ τ' ἀδέξια χέρια τοῦ κα-φετζῆ ἔχασε τὸ ἀρχικὸ της σχῆμα, ἔρριχνε θαμ-πὲς ἀχτίνες 'ς τοὺς ξαγρυπνισμένους θαμῶνας καὶ 'ς τὸν μυτοασχολο καφετζῆ...

Δὲν θυμοῦμαι τότε ἂν ἦταν ἡ ὄχι γιορτὴ τὴν ἡμέρα ἐκείνη, θυμοῦμαι ὅμως πῶς ὁ καφενὲς ἦ-ταν γεμάτος ἀπὸ χωριάτες καὶ σκυλιά. Ἄλλοι ἐδῶ, ἄλλοι ἐκεῖ, καθισμένοι ἐπάνω 'ς τῆς σανίδες ποῦ ἦσαν 'ς τοὺς τοίχους περιγύρα, ἐμπρὸς σὲ στραβοπόδαρα, σαρακοφαγωμένα, λιγδερὰ τρα-πέζια ἐχαρτόπαιζαν μὲ περισσὸ θόρυβο καὶ λαῦρα, εἴτε μὲ τὸ κοντομάχαιρο 'ς τὸ χέρι ἔτρω-γαν καρπούζια, ἐνῶ τὰ σκυλιά τοὺς ἐγλείφον τὰ τσαρούχια καὶ τὰ πόδια τους.

Δὲν πιστεύω ὅμως νὰ ἦταν γιορτὴ, γιατί θυ-μοῦμαι πῶς ἔξω ἀπὸ τὸν καφενὲ ἐσυλνοπερνοῦ-σαν οἱ ἀνδρογυναῖκες τοῦ τόπου μὲ τὰ βαρεῖα σεγκούνια τους ἀνάρριχτα, τῆς ποδιᾶς καὶ τῆς πονκαμίσες ἐλευθεριώτατα σηκωμένες κ' ἐκουθα-λοῦσαν μὲ τὰ ζῶα καὶ 'ς τοὺς ὤμους τους φορ-τώματ' ἀπὸ ἄχερο. Τὸ σωστότερο εἶνε ὅτι ἐκεῖ, ὅπως σ' ὅλη σχεδὸν τὴ Ρούμελη, ἰσχύει τὸ ἀ-ληθινὸ κράτος τοῦ ἀνδρός, ποῦ κράζεται καὶ εἶνε πραγματικῶς ἀφέντης, ποῦ προστάζει συχνὰ καὶ ξυλοφορτόνει συχνότερα· κ' ἐνῶ ἡ γυναῖκα παι-δεύεται 'ς τὸ λόγγο, εἴτε 'ς τὴ βρύσι, εἴτε 'ς τὸ χωράρι, αὐτὸς κἀθεταί 'ς τὸν καφενὲ καὶ χαρτο-παίζει ἢ τρώγει καρπούζια μὲ τὸ κοντομάχαιρο 'ς τὸ χέρι καὶ τὰ σκυλιά τοῦ γλείφουν τὰ τσα-ρούχια καὶ τὰ πόδια...

Μόλις ἐκάθησα ἐκεῖ σ' ἓνα ξύλο κ' ἔστειλα τὸν ἀγωγιάτη νὰ ζητήσῃ τὸ γιατρό, δύο τρεῖς ἀγαθοὶ χωριάτες ἐβγήκαν ἀπὸ τὸν καφενὲ, καὶ ἀφοῦ μ' ἐκύτταξαν γιὰ μιὰ στιγμὴ, ὥστε νὰ κα-ταλάβουν τί καπνὸ φουμάρο βέβαια, ἤλθαν καὶ μ' ἐγκυκλοχαίρισαν. Ἦρθε σὲ λίγο καὶ ἡ στρα-τιωτικὴ ἐξουσία τοῦ τόπου, ἓνας μονόφθαλμος χωροφύλακας, ἦρθε καὶ ὁ δάσκαλος τοῦ χωριοῦ

μὲ τὴν προϊστορικὴ του φορεσὰ καὶ τὸ πυργωτὸ φέσι του καὶ τὸ μεγαλώτατο μιζομάντηλο κρε-μασμένο 'ς τὴν ἀριστερὴ ἀμασχάλη του καὶ ὁ ψάλτης καὶ ὁ πάρεδρος καὶ ὁ παπᾶς μὲ τὰ κοντὰ μάλλινα ράσα καὶ τὴν ἀχτένιστη γενειάδα του. Κοντολογῆς χωρὶς κόπο καὶ φροντίδα εἶχα ἐμ-πρὸς μου καὶ στρατιωτικὲς καὶ πολιτικὲς καὶ θρησκευτικὲς ἀρχὲς τοῦ τόπου, ὅ,τι δηλαδὴ εἶνε ἀπαραίτητο γιὰ ἓνα ἄνθρωπο ποῦ πηγαίνει γιὰ ὅ,τι ἐπὶ γαῖνα ἐγώ. Καὶ ἦσαν ὅλοι πρόθυμοι νὰ μιλήσουν γιὰ κάθε τι, νὰ φιλονεικήσουν μεταξὺ τους, νὰ ἀντιφερθοῦν καὶ νὰ χειροπιασθοῦν ἐν ἀνάγκῃ, γιὰ νὰ ὑποστηρίξουν τὰ λόγια τους.

Ὁ λύκος 'ς τὴν ἀνεμοζάλη χαιρεταί, λέγει ἓνας λόγος. Ἐγὼ ποῦ ἤξερα πῶς ἡ ἀλήθεια ἔτσι πάντα φανερόνεται, ὅπως καὶ τὸ σιτάρι χωρίζει ἀπὸ τὴν ἥρα μόνο μὲ τὸ κοσκίνισμα, ἐχαϊρό-μουν σ' αὐτὸ τὸ λογοκόπημα καὶ ὅσο ἤμπορούσα μὲ τὰ λόγια μου ἔρριχνα λάδι 'ς τὴ φωτιά. Καὶ οἱ ἀγαθοὶ ἄνθρωποι, ἴσως χωρὶς νὰ ξέρουν τί ἔκαναν, μ' ἔμαθαν σιγὰ σιγὰ ὅ,τι ἐχρειάζομαι. Πῶς τὸ χωριὸ δηλαδὴ ἔχει ἐπάνω κάτω χίλιους κατοίκους, πῶς ἀνήκει 'ς τὸ δῆμο Κρίσσης καὶ πρωτεύουσά του εἶνε τὸ Χρισσό. Τὴν ἐκκλησίαν ποῦ ἀπάντησα κατὰμπροστα τοῦ χωριοῦ, δυ-τικά, περιμαντρωμένη τὴν ἔχουν γιὰ νεκροταφεῖο μὲ τ' ὄνομα τοῦ Προφητηλιά καὶ πανηγυρίζουν ἐκεῖ 'ς τῆς 22 Αὐγούστου. Τὴν ἄλλη, τὴ μεγα-λῆτερη ποῦ ἐφαινόταν βορειοανατολικά 'ς τὸ ψήλωμα, τὴν ἔχουν ἐνωριακὴ ἐκκλησίαν τοῦ Ἀ-γίου Νικολάου κ' ἔχουν κ' ἓνα παλαιὸ ἐξωκκλήσι μὲ βυζαντινὲς ἱστορίες κάτω 'ς τὸν ποταμό, ποῦ πανηγυρίζουν 'ς τῆς 15 Αὐγούστου. Ἐπάνω, κατὰκορφα τοῦ χωριοῦ εἶνε μία βρύσι ποῦ τὴν λέγουν Κερνᾶ. Καὶ τὴν λέγουν Κερνᾶ, γιατί κάθε νύφη ποῦ θὰ γείνη 'ς τὸ χωριό, πηγαίνει τὴν ἄλλη μέρα ἐκεῖ ἐπάνω μὲ τοὺς συμπεθέρους καὶ τὰ παιγνίδια καὶ κερνᾶ κρασί καὶ νερὸ μαζί τοὺς καλεσμένους. Κάτω ἀπ' τὸ χωριὸ εἶν' ἓνα πηγάδι κ' ἐκεῖ κἀθονται Λάμιες πεντάμορφες μὲ μαλλιά σὰν τὰ κύματα καὶ τῆς βλέπουν ποῦ λούζονται τὰ μεσημέρια κ' ἔπειτα βγαίνουν 'ς τὰ χεῖλη τοῦ πηγαδιοῦ καὶ χτενίζονται μ' ὀλόχρυσά χτένια καὶ γλυκοτραγουδοῦν ποῦ ἀποκοιμίζονται δένδρα καὶ νερά καὶ πετούμενα. Ἐξω ἀπ' τὸ χωριὸ κάτω ἀπὸ τὸ δρόμο ποῦ πηγαίνει 'ς τὸ Χρισσό εἶνε δύο πέτρες ἄγριες καὶ τῆς λέγουν Βασιλειάδες. Ὡτὴ μιὰ ἀπ' αὐτές, τὴ δεξιὰ κἀ-θονται νεράιδες καὶ τὰ τραγουδία τους ἀκούον-ται 'ς τὸ Γαλαξειδί, ὅταν φυσᾷ δυνατὸς ἄνεμος· καὶ 'ς τῆς ἄλλης τὴ βᾶσι εἶνε μία βαθεῖα τρύπα κ' ἐκεῖ κἀθετ' ἓνας ἀράπης ἀθάνατος χρόνια τότε καὶ καιροὺς καὶ τρομάζει τὸν κόσμον τῆς νύχτες καὶ τὰ μεσημέρια. Ἀπὸ τὴν ἄλλη μεριά 'ς τὸ δρόμο ποῦ πηγαίνει κατὰ τὴν Ἀράχωβα εἶνε ἄλλες πέτρες, ὁ Φλεμποῦκος κ' ἐδῶθε λίγο ἡ ρε-

μκτιά τῆς Παπαδιᾶς, ποῦ τόσα εὐκολα μόνο γιὰ νὰ γκρεμισθῇ ἐκεῖ ἐκέρδισε τὴν ἀθανασία ἢ καλόμενῃ πρεσβυτέρα. Ἐπάνω τοῦ χωριοῦ, πρὸς τὸ Χρισσὸ πάλι, ἐκείνη ἡ κόκκινη σειρὰ τῶν πετρῶν λέγεται Ροδινὴ καὶ ἀντιθέτως, ἐπάνω ἀπὸ τὴν Παπαδιὰ ἐκείνη ἡ μεγάλη σπηλεῖα λέγεται Βαγενί. Καὶ σὰν ἐρώτησα ἐγὼ γιὰ τὴν λέγουν Βαγενί καὶ ὁ δάσκαλος ποῦ ἦταν ἀνθρωπος πολυκάτεχος καὶ σ' ὅλα εὗρισκε κ' ἓνα λόγο, ἄρχισε κᾶτι νὰ μουμουρίζῃ, ὁ παπᾶς ἐφώναξε ὀργισμένος:

— Σώπα, λέω, σώπα, δὲν πᾶς νὰ πέσης καλλίτερα 'ς τὴν Παπαδιὰ! . . .

Ἐγὼ, νὰ σᾶς εἰπῶ τὴν ἀλήθεια, ἀπόρησα πῶς τὸν ἔστειλε μὲ τόση προθυμία 'ς τὴν πρεσβυτέρα του. Ἐπειτα ὅμως ἔμαθα πῶς τὸν ἔστειλε γιὰ νὰ γκρεμισθῇ 'ς τὴν ρηματιά.

*

Ὡς τόσο ἦλθε σὲ λίγο ὁ γιατρός, ἓνα λεβεντόπαιδο ἀπὸ ἐκεῖνα. Ἐκτὸς τῆς γιατρικῆς ἐρρόντισε νὰ μάθῃ καὶ τὴν ἀρχαία ἱστορία τοῦ τόπου του. Ἐνῶ ἐπηγαίναμε 'ς τὴν σπηλεῖα τῆς Πυθίας δὲν ἔπαυε νὰ μοῦ ἀναφέρῃ τοὺς ἀρχαίους "Ἑλληνας συγγραφεῖς, ὅσοι ἀσχολήθηκαν μὲ τοὺς Δελφούς καὶ τοὺς νεωτέρους ξένους, ὅσοι ἐπέρασαν ἀπ' ἐκεῖ καὶ τὰς μελέτας των καὶ κάτω ἀπὸ ποῖο σημερινὸ ὄνομα ἔβαναν αὐτοὶ τῆς ἀρχαίας τοποθεσίας. Μοῦ ἔλεγε λοιπὸν ὅτι ἡ βρύσι Κερναῖ εἶνε ἡ ἀρχαία Δελφοῦσα, ποῦ ἐπῆρε τ' ὄνομα ἀπὸ μίαν χιλιόζηλεμένη νύμφη τοῦ Παρνασσοῦ. "Ὅτι 'ς τὸ μέρος τοῦ νεκροταφείου ἐγίνότουσαν συνέδρια τῶν Ἀμφικτιόνων. "Ὅτι ἡ ἐκκλησία τοῦ Ἁγίου Νικολάου εἶνε ἀκριβῶς ἐπάνω ἀπὸ τὸ ναὸ τοῦ Ἀπόλλωνος καὶ ἡ πλησίον πηγὴ εἶναι ἡ Κασσωτίς, ποῦ τὸ νερό της 'ς τὴν ἀρχαιότητα ἐφθανε ὡς τὸ ἄδυτο τοῦ θεοῦ καὶ ἀπ' ἐκεῖνο ἔπιναν οἱ γυναῖκες καὶ ἐγίνοντο μάντισσες, καὶ ἀπ' ἐπάνω ἦταν ἡ Λέσχη μὲ τῆς περίφημες γραφεῖς τοῦ Πολυγνώτου. Ἐπίσης μοῦ ἔλεγεν ὅτι τὸ Πηγάδι μὲ τῆς Λάμιες τὸ λέγουν οἱ σημερινοὶ Σβαρνὶ καὶ δὲν εἶνε ἄλλο παρὰ τὸ ἀρχαῖο ὄνομα Σύβαρις, ἡ σπηλεῖα ὅπου ὁ Εὐρυβάτης ἐσκότωσε τὸ ἀνθρωποφάγο τέρας. "Ὅτι ὁ Φλεμποῦχος δὲν εἶνε παρὰ οἱ Φαιδριάδες πέτρες, ἀπὸ τὰς ὁποίας ἐγκρεμίζοντο οἱ ἱερόσυλοι καὶ οἱ βλάστημοι. Ἀκόμη μοῦ ἔλεγε ὅτι 'ς τοὺς Βασιλειᾶδες πολλὰς φορὰς καὶ ὁ ἴδιος ἄκουσε διαφόρους λαμπροὺς ἤχους· ἀλλὰ τοῦτο γίνεται ὅταν φυσᾷ βόρειος ἀνεμος καὶ μπαίνει ἀπὸ τῆς πολλῆς τρύπης μέσα 'ς τὴν κούφια πέτρα, ἡ ὁποία μεταβάλλεται σὲ Μένωνος μνημεῖο. Καὶ ὅτι γιὰ τὸν ἀθάνατο ἀράπη ἐγεννήθηκε ἡ πρόληψις ἀπὸ ἓνα ἀράπη, ὁ ὁποῖος 'ς τὴν ἐπανάστασι ἐθαφτίσθηκε κ' ἔμεινε 'ς τὸ χωριό. Αὐτὸν μιά ἡμέρα τὸν ἤρε 'ς τὸ δρόμο ἓνας φοβερός δρόλαπας ἀπὸ ἐκείνους τοὺς συνή-

θεις 'ς τὴν Ρούμελη, καὶ γιὰ νὰ σωθῇ ἀπὸ τὸ νερό καὶ τὸ χιόνι καὶ τὸν ἄερα του, ἐχώθηκε 'ς τὴν τρύπα μέσα 'ς τοὺς Βασιλειᾶδες· μὰ σὰν ἐκαλοσύνεψε κ' ἐβγήκε, κᾶτι διαβάτες τὸν εἶδαν κ' ἐτρόμαξαν κ' ἔδωκαν εἰδησι 'ς τὸ χωριό, πῶς 'ς τῆς Βασιλειᾶδες κατοικεῖ ἀράπης μὲ τὴν σιδερένια ματσούκα του . . . Καὶ μοῦ εἶπεν ἀκόμη πῶς Ροδινὴ λέγουν τὴν ἀρχαία Ναυπλία καὶ πῶς ἡ Βαγενί δὲν εἶνε ἄλλη παρὰ ἡ σπηλεῖα, μέσ' 'ς τὴν ὁποία ἐχρησιμοδοτοῦσε ἡ Πυθία.

*

Μὲ τῆς πληροφορίες αὐτὰς τοῦ πολυκάτεχου ὁδηγοῦ μοῦ ἐφθάσαμε σὲ λίγο ἐμπρὸς 'ς τὴν σπηλεῖα. Εἶνε λίγα μόλις βήματα μακριὰ ἀπὸ τὴν ἀνατολικὴ ἄκρη τοῦ χωριοῦ, ψηλά, πολὺ ψηλά καὶ χάσκει κόκκινη περίγυρα καὶ φοβερή, σὰν στόμα ἄγριου θηρίου. Ἐμπρὸς 'ς τὸ δρόμο ποῦ πηγαίνει πρὸς τὴν Ἀράχωβα ἄφθονα ἔτρεχαν νερά κρουσταλλένια, κατ' ἀπὸ δασεῖς ἱσκιούς κ' ἐκεῖ ἔπλεναν οἱ γυναῖκες τ' ἀσπρόρουχά τους.

Οἱ φορεσιὲς τῶν γυναικῶν τοῦ Καστρίου εἶνε ὅπως καὶ τῆς Λειβαδιᾶς, ἀλλὰ κάπως φτωχότερες. Ἐχουν τὸ ἄσπρο σεγκοῦνι καὶ ἀπὸ μέσα τὸ πουκάμισο ὡς τὸ γόνα· τὸ γόνα μένει γυμνὸ καὶ ἀπὸ κάτω ἀρχίζουν κάλτσες κεντητὲς ἕως τὰ σφυρά· εἰς τὰ πόδια φοροῦν τσαρούχια καὶ μαντήλια καλεμικερῖα εἴτε ἄσπρες μπόλιες 'ς τὸ κεφάλι· 'ς τὴ μέση ἔχουν τὸ σιλαχάκι τους καὶ ἀπὸ κάτω μία ζώνη δέκα δάχτυλα πλατεῖα, κοκαλωτὴ καὶ χαλαρὰ ριγμένη ἀπὸν ἀπ' τὸ σεγκοῦνι, σὰν κώθρο.

Τῶν ἀνδρῶν οἱ φορεσὲς εἶνε ἀκόμη ἀπλούστερες. Ἐχουν τὰ τσαρούχια, τῆς σαγακένιες κάλτσες κομμένες 'ς τὰ σφυρά κ' αὐτοί, τὰ γελέκια κ' ἓνα πουκάμισο, ποῦ χρησιμεύει καὶ γιὰ φουστανέλλα καὶ τὸ σκουφάκι 'ς τὸ κεφάλι. Τὸ βρακί εἶνε σπάνιο καὶ 'ς τὰ δύο γένη.

Δὲν ἤμεθα ὅμως ἐμεῖς κατὰλληλοι νὰ κάνουμε λεπτομερεῖς ἐρεῦνας, γι' αὐτὸ κ' ἐτραβήξαμε πρὸς τὴν σπηλεῖα. Δεξιὰ 'ς τὴ ρίζα τοῦ βράχου ἦταν μικρὴ μαντρούλα καὶ μίαν πορτοπούλα μὲ σταυρὸ καὶ κάτω ἔτρεχε ἄφθονο νερό. Ἦταν δωμάτιο 'ς τὸ βράχο σκαλισμένο, κανέννας βέβαια ναῖσκος ἢ δωμάτιο τῶν ἱερῶν τῆς ἀρχαιότητος, τὸ ὁποῖον ὁ χριστιανισμὸς ἐμετάβαλε εἰς Ἀιγιάνηνη καὶ τὸ τρεχούμενο νερό ποῦ γκρεμίζεται κάτω 'ς τὴν Παπαδιὰ λέγεται τ' Ἀιγιάνηνιο τὸ ῥέμμα. Ἐκεῖ ἔλεγεν ὁ ὁδηγός μου ὅτι ἦταν ἡ Κασταλία, τὸ καλὸ δῶρον τοῦ Κηφισσοῦ.

Ἡ σπηλεῖα ἔχει τὸ ἀνοιγμά της πρὸς τὴ δύσι· μεγάλο ἀνοιγμα, θεόρατο, τριγωνικὸ μὲ τὴ βάσι χάμω καὶ τὴν κορυφὴ ψηλά, σκυμμένο λίγο ἐμπρὸς, σὰ νὰ θέλῃ νὰ ἰδῇ τὰ πόδια του καὶ σχισμένο, ὥστε νὰ φαίνεται λουριδὰ τοῦ γαλανοῦ αἰθέρα. Ἀλλὰ ὅσο πηγαίνει, μέσα βλέπει κανεῖς

τῆς δύο πλευρές, μὲ τῆς κόκκινες των ὄψεις, μὲ τῆς παρασαρκίδες τῶν πετρῶν καὶ τὰ μαστάρια τους χαλαρά, μὲ τῆς ρῶγες κάτω, σὰν ἀληθινὰ μαστάρια ἀρμεγμένα ἐκείνη τῇ στιγμή, μὲ τῆς λειψάδες των καὶ τῆς ἀραχινασμένες τρύπες, τῆς μικρὲς σὰν σφηκοφωλῆς καὶ τῆς μεγάλες σὰν μάτια γουρλωμένα, μὲ τῆς σκασμάδες των καὶ τῆς νυχιές καὶ τ' αὐλάκια καὶ τὰ χρωματιστὰ νεῦρα, θαρρεῖς πῶς σφιχτοδένονται σαγόνια μὲ σαγόνια γιὰ νὰ κατακομματιάσουν ὅ,τι πέσῃ ἀνάμεσό τους. Καὶ ἀπὸ τὰ πόδια τους πέτρες μεγάλες καὶ μικρὲς μὲ χαλίκια καὶ στερολίθια χύνονται πρὸς τὰ κάτω σὰ νὰ τὰ ξεριῶ ἡ σπηλιὰ τ' ἀνάξια, ποῦ βαρύνουν τὸ στομάχι της... Ὁταν μὲ κόπο καὶ ἰδρωτὰ ἀνέβηκαμε 'ς τὴ σπηλιὰ καὶ ἐφθάσαμε 'ς τ' ἀνήλιαστα βάθη της, δὲν ἤμπορῶ ν' ἀρνηθῶ πῶς μ' ἐκυρίεψε ἄλλο πρᾶγμα. Οὔτε 'ς τὴν ἐκκλησία, οὔτε 'ς τὸ ἱερὸ βῆμα καὶ ἀκόμη οὔτε σὲ μάρτυρος κουβούκλιο ἂν εὑρεθῶ, τέτοιο αἶσθημα ποτὲ δὲν θὰ μὲ κυριέψῃ. Ἐκεῖνα τ' ἄγρια χρώματα τῆς πέτρας, τὰ ἱσκιερὰ βάθη τῆς σπηλειαῖς, ἡ ὑγρασία της ποῦ ἐφθανε ὡς τὸ κόκκαλο, ἡ περασμένη ἱεροσύνη καὶ τὸ φοβερὸ μυστικότης, ἐκάθηντο 'ς τὴν ψυχὴ μου καὶ αἰσθανόμουν ἀπὸ στιγμή σὲ στιγμή νὰ χάνω καὶ τὸν ἴδιο τὸν ἑαυτὸ μου...

Ἀλλὰ ποῖα ἀλλαγὴ καιροῦ καὶ ποῖα διαφορὰ! Ἡ πρώτη γῆδα ποῦ ἐπλησίασε 'ς τὴν σπηλιὰ ἐκείνη καὶ ἐπῆρε τοὺς μαντικούς ἀτμούς της, ἔτρεξε παλαβὴ καὶ ἐγκρεμίσθηκε ἀπὸ τοὺς βράχους, ἡ ἄμοιρη! Ἀλλὰ τώρα γίδες καὶ τραγιά κάθονται ἐκεῖ καὶ δροσολογιοῦνται ἡσυχὰ καὶ μασσοῦν τὸ χόρτο τους χωρὶς νὰ φοβοῦνται τοὺς φοβεροὺς ἀτμούς καὶ τὸ ἱερὸ ἄδυτο τοῦ μακροτόξου θεοῦ!...

*

Ἐκατεβήκαμε ἀπὸ τὴ σπηλιὰ μὲ παραγεμισμένο τὸ κεφάλι ἀπὸ ἀρχαιότητα. Ὅλο ἐκεῖνο τὸ μέρος, ποῦ τώρα δὲν ἔχει ἄλλο καλὸ παρὰ ἀπ' ὅ,τι τοῦ χαρίζ' ἡ φύσι, τὰ νερὰ δηλαδὴ καὶ τῆς φυτεῖς καὶ τ' ἄγρια χρώματα τῶν πετρῶν του, ἐστεκότουν μπροστὰ μου μ' ὅλα τὰ περασμένα μεγαλεῖά του. Ὁ Κροτωνιάτης, ὁ Κλεισθένης, ὁ Λυκόρμας, καὶ οἱ λοιποὶ παλαίσται, μεγαλόκορμοι, φοβεροί, ἀδάμαστοι, ἔστεκαν ἐκεῖ μὲ παιδιάτικο χαμόγελο 'ς τὰ χεῖλη γιὰ ἓνα δάρνινο στεφάνι, ποῦ τοὺς ἔβαλαν 'ς τὸ κεφάλι οἱ Ἀμφικτύονες. Παρέκει ὁ Ὀμηρος καὶ ὁ Ἡσίοδος ἔστεκαν θλιμμένοι, σιωπηλοὶ πῶς ἔχαναν τὴ νίκη ὅχι ἀπὸ ἀνικανότητα, ἀλλὰ γιὰτὶ ὁ ἓνας ἔτυχε νὰ εἶνε τυφλὸς καὶ ὁ ἄλλος δὲν ἤξερε νὰ κιθαρίζῃ μαζὶ μὲ τὸ τραγοῦδι. Ἐκεῖθεν ἐπρόβαλε ὁ Νεοπτόλεμος, μέγας, φοβερός, μὲ μαῦρα σχέδια 'ς τὸ κεφάλι γιὰ τὸ μαντεῖο καὶ γιὰ τὸν ἴδιο ἀκόμη θεό. Ἀπ' ἐδῶ ἤρχοντο οἱ

θεοπόροι μὲ τὰ πλούσια δῶρα καὶ μέσα ἐκεῖ ἡ ψευτικὴ καὶ ἡ ἀγυρτεία ἀπατοῦσε τὸν κόσμον καὶ ἔθησαύριζε τὸ ναό. Ἐδῶ ἐχόρευαν οἱ νύμφες, παρέκει ἐτραγωδοῦσαν οἱ Μοῦσες καὶ ἐκεῖ ἐλούζονταν οἱ Χάριτες καὶ ἐμάντευε ἡ Φημονόη. Ὅλος ὁ τόπος ἐκεῖνος ἐξαναζοῦσε 'ς τὴν πύρινη φαντασία μου μ' ὅλα του τ' ἀρχαῖα κάλλη, μὲ τοὺς θεοὺς καὶ τοὺς ἡμιθεοὺς καὶ τοὺς ἥρωας καὶ τοὺς βασιλεῖς καὶ τὸ χοντρό λαὸ καὶ ἔλαμπε καὶ εὐχολογοῦσε ἀπὸ κάθε εἶδους φωνές.

Γιὰ τοῦτο ὅταν ἐμπήκαμε πάλι 'ς τὸ χωριὸ μου ἐφάνηκε πῶς εὐρισκόμουν 'ς τὸ νεκροταφεῖο. Εὐτυχῶς εἶχα κοντὰ τὸν καλὸ μου σύντροφο, ὁ ὁποῖος μ' ἐπροσκάλεσε νὰ πάμε 'ς τὸ σπίτι του. Κ' ἐνῶ ἐπέραναμε τὸν κατηφορικὸ δρόμο, μοῦ διηγόταν καὶ ἄλλα τῆς σημερινῆς μυθολογίας ἀνέκδοτα. Πῶς τὸ Καστρί ἔχει καὶ τὸ στοιχεῖό του, γιὰτὶ 'ς τὴ Ρούμελη χωρὶς στοιχεῖό χωριὸ δὲν ἔμπορεῖ νὰ ὑπάρξῃ. Τὸ στοιχεῖό εἶν' ἓνα βῶιδι μεγάλο, μακρύτατο, σταχτύ, μὲ μεγάλα κέρατα καὶ χοντρό, πολὺ χοντρό κεφάλι καὶ ὀργιῶν οὐρά. Κάποτε μέσα 'ς τὸ μεσονύχτι ἀκούεται μίᾳ θλιθερῇ καὶ δυνατῇ φωνῇ. Τὴ γνωρίζουν ὅλοι πῶς εἶνε τοῦ στοιχειοῦ. Καὶ γνωρίζουν ἀκόμη πῶς ἡ θλιθερὴ ἐκείνη φωνὴ προμηνᾷ τὸ θάνατο κάποιου χωριάτη.

Συχὰ τὰ στοιχεῖα παλεύουν συναμεταξύ τους ἀλλὰ σπάνια νικίεται τὸ ἓνα ἀπὸ τ' ἄλλο. Γιὰτὶ ἀλλοίμονο 'ς τὸ χωριὸ ἐκεῖνο ποῦ τοῦ νικηθῇ τὸ στοιχεῖο! τὸ χωριὸ ἐξολοθρεύεται. Μιὰ φορὰ ἐπάλεψαν τὸ Καστρίτσάνικο μὲ τὸ Χρισσαῖτικο στοιχεῖο. Σ' τὸ τέλος ἐνικήθηκε τὸ Χρισσαῖτικο καὶ τότε ἦρθε ἡ Πανούκλα καὶ ἐκαταστράφηκε τὸ χωριὸ.

Ἔτσι ἐφθάσαμε 'ς τὸ σπίτι. Τὸ ἀρχοντικὸ τοῦ γιαιτροῦ ἦταν 'ς τὰ κάτω μέρη τοῦ χωριοῦ καὶ ἐπάνω του ἀνέβαιναν 'ς τὴ πλάγια τὰ σπίτια, τὸ ἓνα ἀπ' ἀπ' τ' ἄλλο, σὰν μεγάλα σκαλοπάτια. Μεταξύ τῶν σπιτιῶν ἐπρασίνιζαν διάφορα δένδρα, καρπερὰ καὶ μεγάλα, καθένα μὲ τὴν εὐμορφίαν καὶ τὴν περηφάνειαν του. Καὶ μέσ' ἀπὸ τῆς εὐμορφίης αὐτῆς τῶν δένδρων ἕως κάτω 'ς τὴν ποταμὶὰ ἀντηχοῦσαν ἀηδονόστομες λαλιές χιλίων πουλιῶν καὶ μέσ' ἀπὸ τὰ παράθυρα τῶν σπιτιῶν, ἀπὸ τοὺς ὀντάδες καὶ τῆς ταράτσες ἕως ἔξω 'ς τῆς βρύσας καὶ 'ς τ' ἀνηφόρια ἐπρόβαλαν ἀπ' ὦρα σ' ὦρα μεστωμένα πρόσωπα καὶ κυπαρισσένια κορμὰ καὶ γλυκοθώρητα κάλλη τῶν καλῶν χωριατισσῶν.

Ὡραία ἀλήθεια ἡ εὐλογημένη εἰκόνα τῆς χωριάτικης ζωῆς! Δὲν ἔμπορεῖ ὅμως κανεὶς νὰ λυπηθῇ γιὰτὶ σὲ λίγο ἡ ἀξίνα τοῦ ἀρχαιολόγου θὰ τὸν ἐξαλείψῃ. Ποιὸς ξέρει τί ἄλλη θεϊότερη εἰκόνα θὰ ξαναφανεῖ ἐκεῖ καμμία ἡμέρα!

ΑΝΔΡΕΑΣ ΚΑΡΚΑΒΙΤΣΑΣ